Abhiram

5. తుమ్మచెట్టు

– గోపీచంద్

[గోపీచంద్ 1910వ సంవత్సరం సెప్టెంబర్ నెలలో పుట్టాడు. తెలుగులో తొలి కథానిక గురజాడ అప్పారావు 'దిద్దుబాటు' కథ వచ్చింది కూడా ఈ సంవత్సరంలోనే. గోపీచంద్ తండ్రి త్రిపురనేని రామస్వామి చౌదరి. రామస్వామి హేతువాది, కవి, పండితుడు. కొన్ని వేల సంవత్సరాలుగా మన సమాజంలో కొనసాగుతున్న వర్ణ, కుల భేదాలను, అహేతుక విశ్వాసాలను ఆయన ప్రశ్నించాడు. గోపీచంద్ తన నవల 'అసమర్థుని జీవయాత్ర'ను ఎందుకు ? అని ప్రశ్నించడం నేర్పిన తన తండ్రికి అంకితం చేశాడు. తెలుగు సాహిత్యంలో గోపీచంద్‌ది ప్రత్యేక స్థానం. ఆయన మేధావి, తాత్త్వికుడు, అన్వేషకుడు కూడా. సమాజాన్ని, తన చుట్టూ ఉండేపరిసరాలను సునిశితంగా పరిశీలించి గోపీచంద్ రచనలు చేశాడు. ఆయన రచనలలోని పాత్రలు మన నిత్య జీవితంలో రోజూ చూసే మనుషుల లాగే కనిపిస్తాయి. గోపీచంద్ కథలలో 'ధర్మవడ్డీ' చాలా ప్రసిద్ధమైనది. 'మమకారం', 'తండ్రులు కొడుకులు', 'స్వయం కృతం', 'బుడతకీచు', 'స్పర్థ', 'కీర్తి శేషుడు' మొదలైనవి గోపీచంద్ కథలు. ఈ కథలన్నీ సంకలనాలుగా వచ్చాయి. 'పండిత పరమేశ్వరశాస్త్రి వీలునామా' అన్న నవలకు ఆయనకు కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ బహుమతి లభించింది. 'యమపాశం', 'చీకటి గదులు' మొదలైనవి ఆయన ఇతర నవలలు. 'పోస్టుచేయని ఉత్తరాలు', 'తత్వవేత్తలు' ఆయన ఇతర రచనలు. గోపీచంద్ అనేక రేడియో నాటకాలు రాశాడు. కొన్ని చలన చిత్రాలను నిర్మించి దర్శకత్వం వహించాడు.

1953లో కర్నూలు రాజధానిగా ఆంధ్ర రాష్ట్రం ఏర్పడినప్పుడు సమాచార శాఖకు తొలి డైరక్టరుగా గోపీచంద్ పని చేశాడు. 1956లో ఆంధ్రప్రదేశ్ ఏర్పడిన తరువాత 'ఆకాశవాణి'లో గ్రామస్థుల కార్యక్రమాలకు ప్రయోక్తగా పనిచేశాడు.

ప్రస్తుత పాఠ్యం 'తుమ్మచెట్టు' గోపీచంద్ కథల సంపుటి 'మాకూ ఉన్నాయి స్వగతాలు' అన్న గ్రంథంలోది. చెట్లూ, జంతువులు చిన్నపాటి ఉద్యోగాలు చేసేవారు తమ అనుభవాలను, బాధలను స్వగతరూపంలో చెప్పుకున్నట్టుగా చేసిన రచనలు ఈ సంపుటిలో సంకలితం అయ్యాయి. గోపీచంద్ ఈ కథలను స్కెచ్‌లని పేర్కొన్నాడు. ఒక పాత్రనుగాని, సన్నివేశాన్నిగాని, వాతావరణాన్ని గాని ఒక అనుభవాన్ని గాని మానసిక స్థితిని గాని సంగ్రహంగా, చక్కని శిల్పంతో చిత్రించడమే స్కెచ్. వీటిని చిత్రకళలో స్కెచ్‌తో పోల్చవచ్చు.

'మాకూ ఉన్నాయి స్వగతాలు' లోని రచనలన్నీ ఉత్తమ పురుష కథనంలో ఉంటాయి. అంటే 'నేను'గా కథా కథనం ఉంటుందన్నమాట. స్వగతం అంటే తనలో తాను మాట్లాడుకోవడంగాని, తన గురించి తాను మాట్లాడుకోవడంగాని ఇతరులకు తన విషయాలను, అనుభవాలను తెలియజేయడం గాని కావచ్చు. ప్రస్తుత పాఠంలో తుమ్మచెట్టు ఆధునిక జీవితంలోను, ఆలోచనలలోను వచ్చిన మార్పుల వల్ల తన పరిస్థితులలో వచ్చిన మార్పులను పాఠకులకు తెలియజేస్తున్నది. పర్యావరణ చైతన్యం కూడా ఈ పాఠంలో ప్రధానాంశం.]

నన్ను చూస్తే మీకు నవ్వుగా వుంది. 'తుమ్మ చెట్టుకేమిటి ? స్వగతం ఏమిటి' అనుకుంటున్నారు మీరు. మీరు కుర్రవాళ్ళు. అలాగే అనిపిస్తుంది మరి. తాతలను చూస్తే వాళ్ళిప్పుడు వున్నట్టే ఎప్పుడూ వున్నారు అనిపిస్తుంది మనుమలకు. తాతల అనుభవాలు మనుమలకేం తెలుస్తాయి? పిల్లకాకికేం తెలుస్తుంది వుండేలు దెబ్బ ! అందుకని నన్ను చూస్తే మీకు ఎగతాళిగానే వుంటుంది. అందులో నేను వట్టితుమ్మ చెట్టును కాదు ; నల్ల తుమ్మ చెట్టును.

మీరు పాత సంగతులన్నింటినీ మరిచి పోతారు. కొత్త సంగతులు నేర్చుకోవద్దని నేను అనను. కాని పాతను మరిచి పోవలసిన అవసరం ఏముంది ? కొత్త మాత్రం ఎక్కడనుండి వచ్చిందేమిటి ? పాతనుంచేగా! మనం వూరికినే అనుకుంటాం కానీ, పాత తెలియని వాళ్ళకు కొత్త తెలియదు.

నన్ను గురించి తెలుసుకోవాలంటే మీ తాతలనూ, అమ్మమ్మలనూ అడిగిచూడండి. నా ఘనత వారికి తెలుసు. మాజాతిని వారు ఏరి కోరి తీసుకువచ్చి పొలం గట్లమీద నాటేవారు. నేను లేని చేననేది వుండేదా ఆ రోజుల్లో ! పొలానికి ధర కట్టేటప్పుడు మేము వున్న పొలాలు ధర హెచ్చు. లేని పొలాలు ధర తక్కువ. రైతులు ప్రాణాలనైనా వదులుకునేవారు కానీ, మమ్మల్ని వదులుకునేవారు కారు. ఈ తుమ్మ మాదంటే మాదని ప్రాణాలు తెగించి పోట్లాడుకునేవారు. మామీద వాళ్ళకంత మమకారం వుండేది. ఇప్పుడు మీకో ? మీకు నల్లతుమ్మలంటే పనికిరాని మోడై కనిపిస్తుంది. అందుకని 'దీన్ని నరికివేయండి' అని తేలికగా అనగలుగుతున్నారు. ఎంత అన్యాయం !

నావి ఆడంబరంలేని అలవాట్లు. నాకు ఎక్కువ నీరు గానీ, ఎరువుగానీ అక్కరలేదు. కాస్త స్థలం చూపించి, వదిలిపెడితే నా బ్రతుకు నేను బ్రతుకగలను. నన్ను రక్షించడానికి ఎవ్వరూ నా చుట్టూ కంచెను నాటి శ్రమపడవలసిన అవుసరం లేదు. పశువులు మొదలైన వాటినుండి నన్ను నేనే రక్షించుకోగలను ! చూస్తున్నారుగదా ! శరీరంమీద నేను పెంచుకున్న ఈ ముండ్లను. ఇవే నన్ను అనేక అపాయాల నుండి రక్షించగలవు. నాజోలికి ఎవ్వరూ రాకుండా చూడగలవు.

నా యీ ముండ్లవల్ల రైతులకు అప్పుడప్పుడూ బాధ కలిగేమాట నిజమే. బాధేమిటి ? వారి పాదాల్లో నేను విరుగని చోటనేది వుండదు. అయినా వారు నన్ను విడిచి పెట్టరు. నేనంటే వారికి యిష్టమే. ఎందుకో తెలుసా? నా విలువ వారికి తెలుసు. నేను వారి శ్రేయస్సు కాంక్షించే దానినని వారికి తెలుసు.

నావల్ల రైతులకు అనేక లాభాలు వున్నాయి. చాలా మొక్కలు, వృక్షాలు భూసారాన్ని పీల్చి భూమిని గుల్లచేసి తాము జీవిస్తాయి. నేను అటువంటిదాన్ని కాదు. నాభూమికి సత్తువ ఎక్కువ అవుతుంది. ఎందుకలా ఒకరి ముఖాలు ఒకరు చూసుకుంటారు ? నామాట నమ్మలేకుండా వున్నారా ? నామాట నిజం. కావాలంటే తెలిసిన వారిని అడిగి చూడండి. మీరు నాకంటే పెద్ద పెద్ద వృక్షాలను చూసి వుంటారు. పెద్ద పెద్ద ఆకులతో, పూగుత్తులతో తమను చూచుకుని తామే మురిసిపోయే అనేక చెట్లను చూసి వుంటారు. రైతులకు మాత్రం వాటిమీద కంటే నామీదే ఎక్కువ మమకారం. పెద్ద పెద్ద ఆకులు వేసే చెట్లక్రింద యింకేదీ బ్రతుకదు. స్వార్థపరత్వంతో కరుడుకట్టిన జీవితాలు వాటివి. నేను అటువంటిదాన్ని కాను. నా ఆకులు చిన్న చిన్నవి. కావాలనే నేను చిన్నచిన్న ఆకులు వేస్తాను. అందువల్ల నన్ను ఏ చేనుగట్టుమీద వేసినా వేయవచ్చు. నా నీడ పడి ఏ పంటా చెడదు. మీ కీ సంగతులు తెలియవు. భూదేవికీ మీకూ వున్న సంబంధం పూర్తిగా తెగిపోయింది. అందుకని "ఈ ముళ్ళ చెట్లను తీసుకు వచ్చి చేలగట్లమీద వేసుకుంటా రెందుకు రైతులు ? చెపితే వినరు చాదస్తులు" అని ఈసడించుకుంటారు.

అయితే నీకంటే నిరపాయం అయిన చెట్లు లేవా – అని మీరడుగవచ్చు. ఎందుకు లేవు ? వున్నాయి. కానీ రైతును, ఇబ్బంది పెట్టకుండా పెరుగుతూ, నేను ఉపయోగపడేటట్లు ఉపయోగపడే చెట్టు ఇంకొకటి లేదని మాత్రం గట్టిగా చెప్పగలను. కుర్రవాళ్ళు, మీకు తెలియకపోవచ్చు. మీ తాతల[illegible] చూడండి. నాలో వుపయోగపడని [illegible] ఒక్కటి కూడా లేదు. నా కలప రైతుల బండ్లకు [illegible]గ పడుతుంది. రైతులు వుపయో[illegible] కొడవళ్ళు మొదలైన వాటికి పిడులుగా వుపయోగ పడుతుంది. నాలోనుంచి వచ్చే జిగురు మీరు చూసేవుంటారు. 'తుమ్మజిగురు' అనేమాట విననివారు ఎవరుంటారు ? ఈ జిగురు అంటించుకోవటానికి వినియోగ పడుతుందని మీకు తెలుసు. కానీ, మందులకు అనేకరీతుల నా జిగురు వినియోగపడుతుంది. నా కాయలు పశువులకు మంచి మేత. బాగా పుష్టిని చేకూరుస్తాయి. పశువులు నా కాయల కోసం ఎంత ఆరాటపడతవో, ఈనాడు మీకు తెలియకపోవచ్చు. పశుల కాపర్లను

అడిగి చూడండి. లేకపోతే ఒక మేకను పెంచి చూడండి. ఆఁ మరచిపోయాను, నా బెరడుకూడా నిరుపయోగం కాదు. తోళ్ళ పరిశ్రమకు ఎంతగానో సహాయపడుతుంది. తోళ్ళను పరిశుభ్రపరచడానికీ, పదును ఎక్కించడానికి నా బెరడు తోడ్పడినట్లు తోడ్పడే వస్తువే లేదు.

అయితే నేను కంటికి యింపుగాకనుపించను – అంటారు మీరు. నిజమే ! కావచ్చు. ఆడంబరం లేని ఆకారం నాది. నా అలవాట్లు కూడా అటువంటివే. కాని నా పువ్వులను ఎప్పుడైనా చూశారా ? యాదాలాపంగా చూసివుంటారు. పరీక్షగా చూసివుండరు. నామీద మక్కువ లేకపోవడం అనేది నా పువ్వులమీదకు కూడా పాకి వుంటుంది. ఈసారి నేను కనుపించినప్పుడు నన్ను మరచి నా పువ్వులను చూడండి. అవి పసుపుచ్ఛాయతో నక్షత్రాలు మెరిసినట్లు మెరిసిపోతుంటాయి. మీ మనస్సుకు ఆహ్లాదాన్ని కలిగించే సువాసన వెదజల్లుతూ వుంటాయి.

నాయీ పువ్వులను బట్టే నన్ను సంస్కృత కవులు స్వర్ణపుష్ప అని వర్ణించారు. అంటే బంగారు పువ్వన్నమాట నేను. అలా ఆశ్చర్యంగా చూస్తున్నారేం ? చిట్టి చిట్టి ఆకులతో, ముళ్ళతో, కొక్కిరి కాయలతో పొగచూరిన దానికి మల్లే వుండే నే నేమిటి ? స్వర్ణపుష్ప నేమిటి ? – అని ఆశ్చర్య పడుతున్నారు కదూ ! బహుశా నాకీ పేరిచ్చిన సంస్కృత కవులకు వృద్ధాప్యం వల్ల, మతి చెడి వుంటుందని కూడ మీరు అనుకుంటూ వుండి వుంటారు. దృష్టి మారినప్పుడు అట్లాగే అనిపిస్తుంది మరి !

నేను యిక్కడే కాదు, మనదేశంలో అన్నిచోట్లా వున్నాను. నన్ను పంజాబ్‌లో "కికార్" అని పిలుస్తారు. తమిళదేశంలో "కరువేళం" అంటారు. కన్నడదేశంలో నన్ను రెండు పేర్లతో వ్యవహరిస్తారు - అందులో మొదటిది 'గొబ్లి' రెండవది 'బాల్.' అన్ని తావులలోనూ పూర్వులు నన్ను అస్తారబతంగా పెంచేవారు. నేను వారికి అనేక విధాల తోడ్పడి నా కృతజ్ఞతను తెల్పుకుంటూ వుండేదాన్ని.

నా జీవితం నాకున్న మాట నిజమే. నాకుండే ప్రేమలు నాకున్నాయి. నాకుండే కష్టసుఖాలు నాకున్నాయి. నా వంశం వృద్ధి చెందాలనే ఆశ నాకూ వుంటుంది. ఎన్ని వున్నా నన్ను ఆదరించే రైతులకోసం నేను ఆత్మార్పణ చేసుకోవడానికి ఎప్పుడూ సిద్ధంగానే వుంటాను. నా ప్రత్యేకతను చంపుకుని ఏ కంచెరూపంలోనో, ఇతర చెట్లను, ఇతర జీవాలను రక్షించడానికి కూడా పూనుకుంటానంటే యిక వేరుగా చెప్పవలసింది ఏముంది ? మీకు యిన్ని విధాల తోడ్పడుతున్న నేను మీనుంచి కోరే దేముంది ? ఒక మంచిమాట, ఒక చల్లనిచూపు ! అదే నేడు కరువైంది.

సహజంగా నన్నుగురించి నేను చెప్పుకునే స్వభావం కాదునాది. గొప్పలు చెప్పుకోవడం నాక గిట్టదు. కానీ, యిప్పుడు తప్పనిసరైంది. నన్ను యిన్నాళ్లనుంచీ సొంత బిడ్డలాగా చూసుకుంటూ వచ్చి రైతు ఇటీవల మరణించాడు. అది హఠాన్మరణం. ఆ సాయంకాలం పొలంపని చూసుకుని, గొడ్లన [illegible] ఇంటికి తోలి, కాసేపు గట్టు మీద కూర్చుని ముఖమార్జనకు పనికివచ్చే నాలుగు పుల్లల నానుంచి విరుచుకుని ఇంటికి వెళ్ళాడు. తెల్లవారి ఆయన రా[illegible] [illegible]లధర్మంచేశాడని నాకు తెలిసింది భోజనం చేసుకుని పడుకుని, పడుకున్నవాడు పడుకున్నట్టుగా [illegible]చాడట ! హాయి అయిన చావే ఎవ్వరం అయినా కోరుకోదగ్గ చావే .... కానీ, నా గుండె బేజారెత్తింది. ఏమెత్తి చేసేది ఏముంది ? శోక దిగమింగి వూరుకున్నాను.

నా ఖామందుకు మగపిల్లలు లేరు. ఒక్క కుమార్తె మాత్రమే వుంది. ఆమెను నేను చిన్నతనంలో ఎరుగుదును. నా ఖామందు ఆ రోజుల్లో ఆమెను అప్పుడప్పుడూ పొలం తీసుకువస్తూ వుండేవాడు. ఆమెక

నా పువ్వులన్నా జిగురన్నా ఇష్టం. నాకు ఆమెను చూస్తే చిన్న చెల్లెల్ని చూసినట్లే వుండేది. ఆమె పెరిగి పెద్దదయింతరువాత ఇటుప్రక్కకు రావడమే మానుకుంది. నిరుడే ఆమెకు వివాహం అయింది. ఇవాళ ఉదయం ఆమెభర్త పొలం వచ్చాడు. ఎంత గర్వంగా అడుగులు వేసుకుంటూ వచ్చాడనుకున్నారు? ఆయన వైఖరి చూస్తే ఎన్నడూ పొలం దిక్కుకు వచ్చిన మనిషిగా కనపడలేదు. కూతురు సుఖపడుతుందని నా ఖామందు తన కూతుర్ని ఉద్యోగం చేసుకునే ఆయనకు యిచ్చాడు. ఆయన పొలం గట్టుమీద నిలబడి నన్ను కాసేపు ఎగాదిగా చూశాడు.

"ఎందు కీ మోడు, యిక్కడ ?" అన్నాడు. ఆ మాటలకు నా గుండెల్లో బాకు దింపినంత పనయింది.

ప్రక్కనున్న పాలేరు నా అవసరాన్ని చెప్పాడు.

"అవన్నీ పాతకాలం మాటలు. ఇప్పుడు ఏరకం కలప కావాలన్నా ఎక్కడపడితే అక్కడ దొరుకుతుంది" అన్నాడు కొత్త ఖామందు.

"ఈ చెట్టువల్ల భూమికి బలం వస్తూందట"

"చెట్టువల్ల భూమికి బలం రావడమేమిటి ?" అని నవ్వాడు కొత్త ఖామందు "ఎరువుల కంటేనా ?" అన్నాడు.

"ఏ దెబ్బాగయినా దొరమ్మగారికి పొయ్యిలోకైనా పనికివస్తుంది" అన్నాడు పాలేరు.

"టవున్ నుండి సంవత్సరానికి సరిపడా సరకుకట్టె ఒకేసారి తెప్పించుకుంటే సరిపోయె" అన్నాడు నా కొత్తఖామందు.

"వచ్చే సంవత్సరానికి కొత్త గిత్తలను కట్టడానికి బండి చేయిద్దాం అనుకుంటూ వుండేవాడు దొర" అన్నాడు పాలేరు.

"అంతగా బండికి కావాలంటే టేకు కర్రలు తెప్పించవచ్చు - ముందీ మోడుని వేళ్ళతోసహా కొట్టిపారేయండి" అన్నాడు ఖామందు.

ఎంత నిర్లక్ష్యం ! ఇతర జీవాలంటే కాస్త కాకపోయినా, కాస్తయినా కరుణలేదుకదా ? పైకి పెద్ద పెద్ద కబుర్లు చెపుతారు. పూర్వీకులకు తెలియని అనేక విషయాలు కనిపెట్టాం అంటారు. చెట్లకూ ప్రాణం వుందనీ, చెట్లూ నిద్ర పోతవని ఇటీవల శాస్త్రజ్ఞులు కనిపెట్టారని, చెపుతుంటారు. పూర్వీకులకు ఈ సంగతి తెలియదనీ, ఈ సంగతి నవీన యుగంలో కనిపెట్టబడిందనీ చెపుతారు. పూర్వులకు ఈ సంగతి తెలియకపోయినా, మేమూ తమ కుటుంబంలో ఒకరిమే అన్నట్లు ప్రవర్తించేవారు. ఇప్పుడో, సమస్త జీవకోటిలోనూ ప్రాణం వున్నదని చెబుతారు. కానీ, ప్రాణం తియ్యడానికి మాత్రం ఏమాత్రం తడబడరు.

చావడానికి నాకు భయంలేదు. నా ఖామందు వుపయోగానికో చావడానికే నేను పుట్టింది. నా వుపయోగం తెలిసిన మనిషికోసం సంతోషంగా ఆత్మార్పణం చేసుకుంటాను. కాని, ఈ చావు ఎవరికోసం ? దేనికోసం ? పైగా వేళ్ళతో సహా దున్ని వేయమంటున్నాడు నాకొత్త ఖామందు. నా జాతి అంటేనే ఆయనకు గిట్టదు.

అరుగో వస్తున్నారు. కొత్త ఖామందు - ఇద్దరు కూలీలను వెంటబెట్టుకుని వస్తున్నాడు. వాళ్ళ చేతుల్లో గొడ్డళ్ళను చూశారా ! నా కొత్త యజమాని నడక చూశారా ? ఎక్కడ పాదాలకు మట్టి అవుతుందోనని ఎత్తి ఎత్తి వేస్తున్నాడు. ఈ స్థితిలో కూడా నవ్వు వచ్చిందినాకు. ఆజన్మ విరోధిని జయించడానికి వస్తున్నట్లు వుంది ఆయన వైఖరి. నాకు ఆయన అమాయకత్వానికి జాలి వేసింది. ఒక్క క్షణం నా సంగతి చెప్పకుండా మనిపించింది. చెప్పుకుంటే మాత్రం వినడానికి ఆయనకు తీరిక వుందా? విన్నా అర్థమవుతుందా? పోనియ్, ఈ బ్రతుకు బ్రతికినదానికంటే చావడమే మేలు అనుకున్నాను. కళ్ళు మూసుకుని నిలబడ్డాను. ప్రాణం మీద తీపివల్ల ఏదో ఒక పనిచెయ్యడానికి నేను మనిషినికాదుకదా !

అభ్యాసవేదిక

1. అర్థాలు :

ఎగతాళి = గేలి, పరిహాసం; ఘనత = గొప్పతనం; సత్తువ = శక్తి; బేజారెత్తడం (బేజారు + ఎత్తడం) = కంగారు పడడం; మమకారం = నాది, నావాడు అనేభావం, అభిమానం; వైఖరి = రీతి, పద్ధతి ; ఖామందు = సొంతగాడు, యజమాని ; ముఖమార్జనం = మొహం కడుక్కోవడం ; కాలధర్మం చేయడం = మరణించడం; యాదాలాపంగా = యధాలాపంగా.

2. (అ) కింది ప్రశ్నలకు సమాధానాలు రాయండి :

1. ఒకప్పుడు తుమ్మచెట్టుకి ఎలాంటి ప్రాముఖ్యం ఉండేది ?
2. తుమ్మచెట్టు అలవాట్లు ఎలాంటివి ?
3. రైతులకు తుమ్మచెట్టంటే ఎందుకు ఇష్టం ?
4. తుమ్మచెట్టు వల్ల రైతులకు కలిగేలాభాలేమిటి ?
5. ఇప్పటి కుర్రవాళ్లు తుమ్మచెట్టుని ఎలా ఉపయోగించుకుంటారు ? ఎందువల్ల ?
6. తుమ్మచెట్టు ఆకారాన్ని వర్ణించండి.
7. తుమ్మచెట్టు పూలు ఎలా ఉంటాయి ?
8. వివిధ భాషలలో తుమ్మ చెట్టుకి గల పేర్లను పేర్కొనండి.
9. తుమ్మచెట్టు ఏమని కోరుకుంటుంది ?
10. తుమ్మచెట్టు గుండె ఎందుకు బేజారెత్తింది ?
11. కొత్త ఖామందు ప్రవర్తనను వర్ణించండి.

(ఆ) తుమ్మచెట్టు ఉపయోగాలను సవివరంగా పేర్కొనండి :

3. కింది వాక్యాలను సందర్భంతోపాటు వివరించండి :

1. తాతల అనుభవాలు మనవలకేం తెలుస్తాయి ?
2. అందులో నేను పట్టి తుమ్మచెట్టును కాదు ; నల్ల తుమ్మచెట్టును.
3. మామీద వాళ్లకంత మమకారం ఉండేది.
4. స్వార్థ పరత్వంతో కరుడు కట్టిన జీవితాలువాటివి.
5. భూదేవికీమీకూ వున్న సంబంధం పూర్తిగా తెగిపోయింది.
6. దృష్టిమారినప్పుడల్లా అట్లాగే అనిపిస్తుంది.
7. ఒక మంచి మాట, ఒక చల్లని చూపు ! అదే నేడు కరువైంది.
8. నాజాతి అంటేనే ఆయనకు గిట్టదు.
9. పిల్లకాకికేం తెలుసు వుండేలు దెబ్బ.
10. ప్రాణంమీద తీపివల్ల ఏదో ఒక పనిచెయ్యడానికి నేను మనిషిని కాదు కదా !